

# Alman Siyonistleri ve Sadrazam Talat Paşa: Yahudilere Yurt Bulma Meselesi\*

Mustafa Çolak\*\*

## Giriş

İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour, 2 Kasım 1917 tarihinde uluslararası Siyonist hareketin liderlerinden olan Lord Rothschild'e bir mektup göndermişti. Balfour bu mektubunda İngiltere'nin Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasını kabul ettiğini resmen bildiriyordu. Tarihe *Balfour Deklarasyonu* diye geçen bu mektup, daha sonra kurulacak olan Yahudi devleti (İsrail) için bir dönüm noktası olarak görülmüştür. Zira deklarasyonu 1918 yılı içerisinde sırasıyla Fransa, İtalya ve Amerika Birleşik Devletleri de kabul etmişlerdir<sup>1</sup>. Böylece deklarasyon dünyanın önde gelen ülkeleri tarafından kabul görmüş ve etkili olmuştur. Aslında Balfour Deklarasyonu ile gündeme gelen, Filistin'de bir Yahudi devleti kurma düşüncelerinin temeli 19. yüzyılın sonlarına kadar inmektedir. Macar bir Yahudi olan Theodor Herzl'in 1897 yılında Basel'de ilk Siyonist kongresini toplaması ve burada *Dünya Siyonist Örgütü*'nün kurulması bu konudaki önemli gelişmelerden birisidir. Böylece Siyonizm hareketi dünya çapında örgütlenmeye başlamıştı. Siyonizm kavramından, Filistin'de bir Yahudi yurdunun kurulması faaliyetleri anlaşılmalıdır<sup>2</sup>. Filistin toprakları Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı Devleti himayesinde olduğu için konu doğrudan Osmanlı Devleti'ni ilgilendiriyordu.

Aşağıda detaylı bir şekilde ele alacağımız Dr. Becker-Talat Paşa görüşmesi bugüne kadar literatürde ele alınmış bir konu değildir. Dolayısıyla bu çalışmanın hem

\* Bu çalışma yeni yayınlanmış olan Komitenin Ruhu Talat Paşa başlık eserimizden üretilmiştir. Bkz. Mustafa Çolak, *Komitenin Ruhu Talat Paşa*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018.

\*\* Prof. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tokat/TÜRKİYE, mugudo70@hotmail.com ORCID:0000-0001-8310-3766

1 Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih* (1789-2012), Der Yayınları (9. Baskı), İstanbul 2013, s. 712.

2 Siyonizm'in Tarihi gelişimi ve 20. Yüzyıla etkileri konusunda geniş bilgi için bkz. Antony Best-Jussi M. Hanhimäki-Joseph A. Maiolo..., *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi* (çev. Taciser Ulaş Belge), Siyasal Kitabevi, Ankara 2012, s. 123-151.

Talat Paşa ve Siyonizm ilişkisine hem de İsrail devletinin kuruluş çalışmalarının anlaşılmasına katkı sağlayabileceğini düşünmekteyiz.

### **Talat Paşa - Dr. Becker Görüşmesi**

Osmanlı Devleti'nin Filistin'deki Siyonist faaliyetler konusundaki tutumunu en yetkili ağızdan duymak ve yüz yüze görüşerek konuyu müzakere etmek amacıyla Alman Parlamentosunda Yahudi bir milletvekili olan Dr. Julius Becker, Aralık 1917'de, Talat Paşa ile görüşmek üzere İstanbul'a gelmiştir. Dr. Becker'in Talat Paşa ile görüşebilmesi için İstanbul'daki Alman Büyükelçisi Graf Bernstorff aracılık etmiştir. Graf Bernstorff, İstanbul'a gelmeden önce Almanya'nın Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi olduğu için Siyonizm konusunda dünya Yahudilerinin çalışmalarına birinci derecede hâkimdi. Zira o tarihlerde de Siyonistlerin en etkili olduğu ülkelerden biri Amerika Birleşik Devletleri idi.

Dr. Becker'in görüşmek için Osmanlı yetkilileri içinde Talat Paşa'yı seçmiş olmasında iki önemli faktörün etkili olduğunu söylemek mümkündür. Birincisi hiç şüphesiz Talat Paşa'nın sadrazam olması yani Osmanlı Devleti'nin en yetkili ağız olması; ikincisi ise Talat Paşa'nın Makedonya Rizorta Locası'na kayıtlı bir mason olmasıdır<sup>3</sup>. Makedonya Rizorta Locası İtalya Maşrık-ı Azamı'na bağlı olduğu için İtalyan konsolosluğunun yarı resmi himayesi altındaydı<sup>4</sup>. Dolayısıyla bu loca Sulatan II. Abdülhamid'in hafiyelerinin takibinden kısmen de olsa kendilerini koruyabiliyordu. Bu bağlamda Balkanlar'daki İttihatçı hareketinin başlıca faaliyet merkezlerinden biriydi. Selanik'teki Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin kurucu üyeleri olan Talat Paşa, Rahmi Bey ve Mithat Şükrü Bey, 1903 yılında *Macedonia Risorta Locası*'nda tekris edilmişlerdi<sup>5</sup>. Yani daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin yönetici olacak olan bu kişiler, yukarıda belirtilen tarihten itibaren Makedonya Risorta Locası'na kayıtlı masonlar idiler.

Dr. Becker, Talat Paşa ile olan görüşmesini detaylı bir şekilde Alman Dışişleri Bakanlığı'na rapor etmiş ve onun bu raporuna göre, ilk defa Osmanlı Devleti, Siyonizm konusunda resmi bir ağızdan açıklama yapmıştı. Zira Birinci Dünya Savaşı boyunca Osmanlı Devleti bu konuda hiçbir resmi açıklamada bulunmamıştı.

3 Talat Paşa'nın masonluğu konusunda bkz., Orhan Koloğlu, *İttihatçılar ve Masonlar*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2012, s. 51 vd.

4 Paul Dumont, Osmanlıcılı, *Ulusçu Akımlar ve Masonluk* çev. Ali Berkay, Yapı Kredi Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 2014, s. 64.

5 Angelo Iacovella, *Gönye ve Hilal. İttihat-Terakki ve Masonluk*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 2005, s. 38-39.

Bu açıklamayı ilk defa Sadrazam sıfatıyla Talat Paşa, Dr. Becker'e yapmıştı<sup>6</sup>. Dolayısıyla da Balfour mektubundan sonra Osmanlı Devleti'nin de harekete geçtiği anlaşılmaktaydı.

Talat Paşa, Dr. Becker'i Bab-ı Ali'deki çalışma odasında güler bir yüzle ve samimi bir eda ile karşılamıştı. Dr. Becker, Talat Paşa'nın kendisine göstermiş olduğu yakınlığı, Alman Büyükelçisinin bu görüşme için aracılık etmesine bağlıyordu. Dr. Becker aslında Filistin bölgesine bir ziyarette bulunup, oradaki Yahudilerin durumu hakkında bilgi sahibi olmak istiyordu. Ancak Osmanlı ordusunun Kanal Cephesi'ndeki durumu bu tarihlerde, bölgeye bir ziyaretin yapılmasına müsaade etmiyordu. Şimdi Talat Paşa ile görüşmek istemesinin nedeni de Yahudilerin Filistin üzerindeki emelleri konusunda, Osmanlı yönetiminin düşüncelerini öğrenmekti. Dr. Becker, Talat Paşa'yı bu nedenle ziyaret ettiğini ve ziyaretinin amacından Sadrazamın, Bernstorff tarafından bilgilendirildiğini düşünüyordu<sup>7</sup>. Dolayısıyla Talat Paşa, Dr. Becker'in kendisini neden ziyarete geldiğini biliyor olmalıydı.

Talat Paşa görüşmeye, “*Osmanlı yöneticilerinin Yahudilere, Yahudilerin de Osmanlı yöneticilerine karşı her zaman iyi hisler besledikleri*” cümlesi ile başlamıştı. Nitekim Talat Paşa'ya göre, Yahudi düşmanlığının hiçbir zaman olmadığı tek ülke Osmanlı Devleti idi. Zira Osmanlı halkları içerisinde en problemsiz yaşayanlar Yahudilerdi. Dolayısıyla Osmanlı yöneticilerinde Yahudi düşmanlığını, Yahudilerde de Osmanlı düşmanlığını oluşturacak herhangi bir neden de yoktu<sup>8</sup>.

Dr. Becker, Talat Paşa'nın bu düşüncelerine tamamen katıldığını nazik bir dille Sadrazama ifade ediyordu. Osmanlı vatandaşı olan Yahudiler ile Osmanlı yönetimi arasında fazla problemin olmadığı doğrudu. Fakat Dr. Becker'in bu görüşmeyi istemesinin nedeni Osmanlı vatandaşı Yahudilerin problemleri değildi. O hali hazırda Filistin bölgesinde Yahudi kolonisi oluşturulması çalışmalarına Osmanlı Devleti'nin destek vermesini sağlamak amacıyla bu görüşmeyi istemişti. Dolayısıyla Dr. Becker, Yahudilerin Filistin bölgesinde koloni oluşturma çalışmalarına Sadrazam Talat Paşa'nın destek vermesini istiyordu<sup>9</sup>.

6 PA-AA, Konstantinopol 394, Konstantinopol, im Dezember 1917.

7 PA-AA, Konstantinopol 394, Konstantinopol, im Dezember 1917.

8 PA-AA, Konstantinopol 394, Konstantinopol, im Dezember 1917.

9 PA-AA, Konstantinopol 394, Konstantinopol, im Dezember 1917.

Dr. Becker'in bu isteğine Talat Paşa oldukça siyasi bir cevap vermiştir. Zira Talat Paşa, Filistin'de Yahudilerin bir koloni oluşturma çalışmalarına, mevcut Osmanlı hükümetinin olumlu baktığını ifade ediyordu. Zaten Osmanlı hükümeti Filistin'deki Yahudi kolonisine olumlu bakmasaydı, Yahudiler o bölgeye hiç yerleşemez ve kolonileri de sürekli gelişemezdi. Fakat Osmanlı hükümeti orada yaşayan Yahudilere, diğer Osmanlı vatandaşlarından daha fazla hukuki haklar tanıyamazdı<sup>10</sup>. Zaten buna Osmanlı yasaları da uygun değildi. Böylece Talat Paşa, Filistin'deki Yahudilerin diğer Osmanlı vatandaşlarıyla eşit haklara sahip olduklarını ve onlara “özel bir statü” tanınmayacağını belirtiyordu.

Bunun üzerine Dr. Becker, elini güçlendirmek için konuyu Balfour Deklarasyonu'na getirmişti. Zira Balfour Deklarasyonu ile İngiliz hükümetinin, Yahudilerin Filistin'de bir devlet kurma çalışmalarına destek vereceğini beyan ediyordu. Dolayısıyla Dr. Becker, Yahudilerin diğer Osmanlı vatandaşları gibi sıradan vatandaş olmadıklarına, İngiltere tarafından ayrı bir millet olarak tanındıklarına ve Filistin'de Yahudi devleti kurmak için İngiltere'den destek aldıklarına vurgu yapıyordu. Fakat Talat Paşa Balfour Deklarasyonu'nun bir “hata” olduğunu Dr. Becker'e üzerine basarak ifade ediyordu<sup>11</sup>.

Dr Becker, Talat Paşa ile olan konuşmasını Balfour Deklarasyonu üzerinden sürdürmek istiyordu. Zira Siyonizm'in çıkarları o yönde idi ve o noktada eli güçlüydü. Talat Paşa'ya bu deklarasyonunun dünya kamuoyunun tamamında önemli bir etki yarattığını söyledi. Bunun üzerine Talat Paşa sözlerine şöyle devam etti:

“İngiltere'nin, verdiği bu sözlerin arkasında asla durmayacağına eminim. İngilizler Şerif Hüseyin'e de Yahudilere de aynı sözleri veriyorlar. Fakat savaş bittiğinde ne Şerif Hüseyin'e ne de Yahudilere verilen sözler yerine getirilmeyecektir. İngiltere'nin tek amacı Yahudilerin sempatisini kazanmak ve bu yolla dünyadaki bütün Yahudileri İtilaf Devletlerinin hedefleri doğrultusunda mobilize etmektir.”<sup>12</sup>

Dr. Becker, Balfour mektubunda Osmanlı hükümetine zarar verecek herhangi bir açıklama bulunmadığına, Talat Paşa'nın dikkatini çekti. Dolayısıyla bundan, İngiliz hükümetinin Siyonizm'e sempati ile bakmasına rağmen, İngiliz Siyonistlerinin Osmanlı hükümetini karşılarına almak istemedikleri ve İngiliz

10 PA-AA, Konstantinopel 394, Konstantinopel, im Dezember 1917.

11 PA-AA, Konstantinopel 394, Konstantinopel, im Dezember 1917.

12 PA-AA, Konstantinopel 394, Konstantinopel, im Dezember 1917.

hükümeti üzerindeki nüfuzlarını bu yönde kullandıkları görülmekteydi. Ayrıca yine Balfour mektubunda dünya Yahudilerinin Osmanlı Devleti'ne sadık kaldıkları sonucu çıkarılabilirdi. Bunun üzerine Talat Paşa, Balfour mektubunda Osmanlı hükümetine zarar verecek herhangi bir açıklamanın olmadığını ve Siyonistlerin Osmanlıya karşı sadık davrandıklarının farkında olduğunu ifade etti. Ayrıca Talat Paşa'ya göre, Siyonistler bugüne kadar İtilaf Devletleri'nin maşası olmamakla akıllılık etmişlerdi<sup>13</sup>.

Dr Becker, Talat Paşa'nın nezaketli davranışlarından ve açık sözlülüğünden cesaret alarak, acaba Osmanlı hükümetinin Filistin'deki Yahudi kolonisinin isteklerinin, hiç değilse bir kısmını yerine getirip getirmeyeceğini de Talat Paşa'ya soruyordu. Örneğin kolonide en önemli problemler idari konularda çıkıyordu. Acaba Osmanlı hükümeti idari konularda bir iyileşmeye müsaade edemez miydi?

Talat Paşa bu soruya verdiği cevapta iki noktaya dikkat çekmişti:

1. Osmanlı Devleti'nin Filistin'deki Yahudi kolonisinde bu güne kadar idari konularda bazı hak kısıtlamalarına gitmesinin en önemli nedeni, kolonide yaşayan Yahudilerin büyük bir kısmının Rus vatandaşı olmasıydı. Zira Filistin'e göç eden Yahudilerin çoğu Rusya'dan geliyorlardı ve geri dönme ihtimaline karşı Rus vatandaşlıklarını koruyorlardı. Dolayısıyla Filistin'deki Yahudi kolonisinde yaşayan Yahudilerin büyük çoğunluğu Osmanlı vatandaşı değillerdi. Bu durumda Osmanlı Devleti, yasaları gereği, Rus vatandaşı Yahudilere "Yabancı" muamelesi yapmak zorunda kalınıyordu. Bu durum Osmanlı yöneticilerinin de arzuladığı bir durum değildi.
2. Kapitülasyonlardan dolayı Osmanlı Devleti'nde yaşayan yabancı vatandaşların hukuki haklarını yabancı devletlerin Osmanlı toprakları üzerindeki konsoloslukları takip ediyordu. Dolayısıyla Filistin bölgesindeki Yahudilerin hakları Osmanlı yöneticilerinden daha ziyade yabancı konsolosluklar tarafından takip ediliyordu. Hatta bu yolla yabancı konsolosluklar Osmanlı yerel yöneticilerine, sömürgelerindeki yerel yöneticileri gibi davranıyorlardı. Kapitülasyonları sömürgeci zihniyetlerinin bir aracı olarak görüyorlardı. Dolayısıyla Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan yabancı uyruklu vatandaşlar, Osmanlı yerel yöneticileri ile konsolosluklar arasında hep problem oluşturuyordu. Fakat artık Osmanlı Devleti kapitülasyonlardan kurtulmuştur. Bu yeni dönemde Filistin'deki Yahudilerin idari konulardaki engelleri

13 PA-AA, Konstantinopel 394, Konstantinopel, im Dezember 1917.

kaldırılabilirdi. Fakat bunun için gerekli olan şart, Osmanlı topraklarında yaşamak isteyen Yahudilerin Osmanlı vatandaşlığına geçmeleriydi. Dolayısıyla Filistin bölgesindeki Yahudiler, Osmanlı vatandaşı oldukları takdirde, diğer Osmanlı vatandaşlarının sahip oldukları hak ve sorumluluklarının tamamına sahip olabileceklerdi<sup>14</sup>.

Dr. Becker bu görüşmede, Yahudilerin Filistin bölgesine göç etmeleri önündeki engeller ve ekonomik faaliyetlerde bulunurlarken karşılaştıkları zorluklar konusunu da Talat Paşa ile paylaşmıştı. Talat Paşa'nın bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: “*Osmanlı vatandaşı olmak kaydıyla her Yahudi Filistin'e göç edebilirdi. Ancak bölgede işe problemi vardı. Buna dikkat edilmesi gerekiyordu. Yahudilerin ekonomik faaliyetleri konusun da ise hiçbir zaman herhangi bir kısıtlama yoktu. Zira Osmanlı Devleti Yahudilerin ticaretteki başarılarının farkındaydı*”<sup>15</sup>.

Dr. Becker Filistin'deki Yahudilerin dini ve kültürel hayatlarını gündeme getirdiğinde Talat Paşa, bugüne kadar hiçbir Yahudi'nin dini ve kültürel hayatlarında engellemelerle karşılaştıkları konusunda şikâyetçi olmadıklarını belirtiyordu. Yahudilerin yaşadıkları şehirlerde ve kolonilerinde çocuk yuvaları ve okulları vardı. Hatta kendilerine ait yüksek okulları bile vardı. Osmanlı Devleti hiçbir zaman bu konularda Yahudilere engel olmamıştı. Talat Paşa, Yahudilerin bu konuda Osmanlı Devleti içinde özgür oldukları kadar, başka hiçbir ülkede özgür olmadıklarını da iddialı bir şekilde belirtiyordu. Kurdukları bütün okullarında, hiçbir engellemeyle karşılaşmadan, tamamen kendi iradeleri doğrultusunda İbranice eğitimlerini yapıyor ve dillerini yayma özgürlüğüne sahiptiler. Ayı şekilde gazete ve dergilerini çıkarma ve dağıtmada hiçbir engelle karşılaşmıyorlardı. Dini inançlarını yaşamaları noktasında ise Osmanlı'nın zaten meşhur olan toleransı mevcuttu. Geçmişte, Yahudiler inançlarını Osmanlı toprakları üzerinde istedikleri şekilde yaşamışlardı. Bu günümüz içinde devam etmekteydi<sup>16</sup>.

Dr. Becker görüşmenin sonlarına doğru, can alıcı soruyu Talat Paşa'ya sordu. Soru şuydu: Acaba Osmanlı hükümeti Filistin'deki yerel yönetime bağlı “özerk bir Yahudi yönetimine” müsaade eder miydi? Talat Paşa bu soruyu gayet diplomatik bir şekilde cevaplarırken, Dr. Becker'e bu görüşmenin başında söylediklerini tekrarlıyordu. Filistin'deki Yahudi kolonisine, diğer Osmanlı vatandaşlarından farklı haklar verilemezdi. Fakat Osmanlı hükümeti, yeni bir yasal düzenleme ile

14 PA-AA, Konstantinopel 394, Konstantinopel, im Dezember 1917.

15 PA-AA, Konstantinopel 394, Konstantinopel, im Dezember 1917.

16 PA-AA, Konstantinopel 394, Konstantinopel, im Dezember 1917.

yerel yönetimlerin kendi bölgelerinde daha fazla yetki kullanmalarını mümkün kılmak için çalışmalar yürütmekteydi. Bu çalışmalar sonuçlandığında Osmanlı vilayetleri ve bölgedeki halkları (Gemeinde) yönetimde şimdiye kadarkinden daha fazla etkili olacaklardı. Bu yasal düzenleme hayata geçirildiğinde nüfusu, buldukları bölgelerde 5000'inin üzerinde olan cemaatler yönetimde daha fazla etkili olabileceklerdi. Yahudi kolonisi ve cemaati de bu çerçevede istediği bütün haklara sahip olabilecekti. Bütün bunların dışında Osmanlı hükümeti her zaman Yahudi cemaati ve kolonisine karşı iyi niyetli ve onların huzurlu yaşamaları için elinden gelen çabayı harcamaktaydı. Talat Paşa ayrıca, şayet bu görüşmedeki beyanatları Yahudi cemaatini ve kolonisini rahatlatacak ise, bunu gazetelerde yayınlanmasına karşı olmadığını da ifade ediyordu. Talat Paşa, Dr. Becker'e iltifat ederek bu görüşmeyi sonlandırmıştır<sup>17</sup>.

Talat Paşa-Dr. Becker görüşmesinde, Osmanlı Devleti'nin Filistin'de milli bir Yahudi yurdu kurulmasına karşı olduğu açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Zira Filistin, Osmanlı Devleti'nin bir parçası idi. Bu bağlamda Talat hükümetleri kuruluşunda istifasına kadar, "Osmanlı birliğini" savunmuş, devletin himayesinde olan herhangi bir toprak parçasının bir gruba terk edilmesine olumlu bakmamıştır.

Ne var ki Balfour Deklarasyonu ile Siyonistlerin "Yahudi Milli Yurdu" kurma projeleri, özellikle İtilaf Devletleri safında yer alan ülkelerden önemli bir destek görmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nı kazanabilmek için dünyadaki Yahudi örgütlerinin dışlanmaması gerektiğini düşünen dönemin Alman hükümeti, Alma Siyonistlerin Sadrazam Talat Paşa ile müzakere isteklerine destek vermiş ve İstanbul'daki Büyükelçiliğini bu yönde harekete geçirmiştir. Aralık 1917 tarihine kadar Alman Siyonistler ile görüşmeyi hep ret etmiş olan Sadrazam Talat Paşa, Alman Büyükelçisi Bernstorff'un aracılık etmesiyle birlikte belirtilen tarihten itibaren, Siyonistlerin Osmanlı topraklarındaki hedefleri ile ilgili görüşmelere başlamıştır.

Bu görüşmelerin her aşamasında Talat Paşa, Alman Siyonistlerin Osmanlı topraklarındaki isteklerine genel anlamda karşı çıkmıştır. Her defasında, Osmanlı Yahudileri ile Osmanlı hükümetinin problemleri bulunmadığını ve her Osmanlı vatandaşı gibi Yahudilerinde haklarının yasalarla garanti altına alındığını ifade ederek, Yahudilere diğer Osmanlı vatandaşlarından farklı imtiyazlar sağlamayacağını açık bir şekilde ifade etmiştir.

17 PA-AA, Konstantinopol 394, Konstantinopol, im Dezember 1917.

### **Emanuel Karasso'nun Çalışmaları**

Talat Paşa-Dr. Becker görüşmesinden yaklaşık bir ay sonra, 24 Ocak 1918'de Siyonizm'in Almanya'daki önde gelen isimleri Berlin'deki Kaiserhof otelinde, kahvaltı toplantısında bir araya geldiler. Toplantının temel amacı Talat Paşa'nın Siyonizm konularındaki görüşmeler için tam yetki verdiği bir Osmanlı Yahudisi ve itihatçı olan Emanuel Karasso'yu<sup>18</sup> konuk etmektir. Karasso, Makedonya Locası'nın "Büyük Üstadı" ve İtalya Maşrık-ı Azamı ile itihatçılar arasında bağlantı sağlayan önemli bir itihatçıydı<sup>19</sup>. Karasso, meşrutiyetin ilanından önce Selanik'teki itihatçıların gizli toplantılarını Makedonya Risorta locasının binasında yapmalarını sağlamış ve hatta iki yıl boyunca İttihat ve Terakkinin bütün gizli arşivini burada saklamasını temin etmiş<sup>20</sup> bir Selanik Yahudisiydi. Belli ki dünyadaki gelişmeler ve müttefik Almanya'nın baskıları sonucu Sadrazam Talat Paşa, bir "Yahudi Yurdu" kurulmasıyla ilgili konularda görüşmeler yapmak için Karasso'yu görevlendirmişti.

Yukarıda bahsi geçen toplantıya katılan Alman Siyonistleri Şunlardı: Dr. Nathan, Eugen Landau, Geheimrat Timendorfer, Dr Bernhard Cahn, Direktor Mankiewitz, Dr. Hantke, Dr Klee, Lichtheim, Dr. Heymann, Profesör Oppenheimer, Profesör Sobernheim, Geheimrat Israel, Profesör Ludwig Stein, Kommerzienrat Gerson Simon, Geheimrat Fuchs, Justizrat Plonsker, Kommerzienrat Eisner<sup>21</sup>.

Toplantının başında Karasso ve Profesör Stein, 23 Ocak 1918'de, yani bir gün önce Osmanlı-İsrail Derneği yetkililerinin Sadrazam Talat Paşa ile yapmış oldukları görüşme hakkında bilgi verdiler. Zira bu görüşmede Talat Paşa önemli bir karar vermişti: Bundan sonra Osmanlı sınırları içerisindeki Yahudilerin Problemleriyle ilgilenmek üzere Karasso görevlendirilmişti. Osmanlı Devleti'nin Siyonist kuruluşlar ile olan görüşmelerini Karasso yürütecekti. Ayrıca Profesör Stein'in bildirdiğine göre, Almanya'da dağınık bir şekilde bulunan Yahudi

18 Emanuel Carasso (Karasso), 1862'de Selanik'te doğdu. Tanınmış bir Yahudi tüccar ailesine mensuptu. Karasso, hukuk eğitimini bitirdikten sonra Selanik'te avukatlık yapmaya başlamıştı. Selanik Hukuk Mektebi'nde kriminoloji dersleri de vermiştir. Kendisine kentte saygın bir yer yapmıştır. Makedonya Rizorto locasının Büyük Üstadlığına getirilmiştir. London Times'in 8 Haziran 1934 nüshasında yer alan ölüm ilanında belirtildiğine göre, itihatçılara mason localarında toplanmayı öneren, o olmuştu. Geniş bilgi için bkz., Orhan Koloğlu, *İttihatçılar ve Masonlar*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2012, s. 53 vd.

19 Bkz. Angelo Iacovella, *Gönye ve Hilal*, s. 40.

20 Bkz., Paul Dumont, Osmanlıcılık, *Ulusçu Akımlar ve Masonluk*, s. 69.

21 PA-AA, Konstantinopel 394, Berlin, den 25 Januar 1918.



kuruluşlarının bir araya gelerek yeniden organize olmaları haberini Talat Paşa olumlu karşılamıştı. Talat Paşa, yeni organizasyon fikrinin Siyonistlerden gelmiş olmasını da önemsiyordu. Bunun üzerine Karasso da Almanya'daki yeni organizasyonu "kalpten selamladığını" ifade etmiştir. Karasso'ya göre, Osmanlı Devleti'ndeki Yahudilerin problemlerinin çözümünde böyle bir organizasyon daha verimli olacaktır. Ayrıca bu yeni organizasyon Osmanlı Devleti'nde gelecekte bir "Yahudi Merkezi"nin açılmasına da ön ayak olabilirdi<sup>22</sup>.

Öyle anlaşılıyor ki Alman Siyonistlerinin birlikte hareket edebilecekleri bir "çatı kuruluşu" henüz mevcut değildi. Dolayısıyla Siyonistler arasında henüz bir fikir ve eylem birliği oluşmamış, bu da Osmanlı Devleti ile olan görüşmeleri zora sokuyordu.

Kaiserhof toplantısından sonra Dr. Heymann ve Liechtheim'in, Karasso'yu davet etmeleri üzerine öğleden sonra Berhardt'ın evinde ikinci bir yemekli toplantı yapılmıştır. Bu toplantıya da Profesör Warburg, Dr. Klee, Dr. Hantke, Liechtheim ve Heymann katılmışlardı. Burada da Karasso, Alman Yahudi Organizasyonu temsilcilerinin Talat Paşa ile olan görüşmelerinden bahsetmişti. Yahudi temsilcileri 3 saat boyunca Osmanlı Devleti'ndeki Yahudilerin haklarının korunması ve gelecekteki durumlarının iyileştirilmesi konusundaki düşüncelerini Karasso ile paylaşmışlardı. Fakat bu toplantı aceleye geldiği için, Yahudilerin bütün temsilcilerini bir araya getirmek mümkün olmamıştı<sup>23</sup>.

Berlin'deki bu toplantılara Almanya'daki bütün Yahudi derneklerinin katılımının sağlanamamış olması, Talat Paşa üzerinde olumsuz bir etki bırakmıştı. Zira Talat Paşa, Yahudi kuruluşları arasında problemler olduğu, birlik ve beraberliğin olmadığı kanaatine varmıştı. Bu tehlikeli bir durumdu. Zira Yahudilerin birlik olamaması ve kendi aralarında problemler olması, onların gelecekle ilgili beklentilerinin ve bugüne kadarki emeklerinin boşa çıkmasına neden olabilirdi. Fakat bu noktada Karasso devreye girerek, Talat Paşa ile görüşmüş ve Yahudi meselesine tam anlamıyla sahiplenerek bu olumsuz gidişatı düzeltmeye çalışmıştır<sup>24</sup>.

Bu çerçevede Karasso, öncelikle Alman Siyonistlerini sağlam bir organizasyona kavuşturmak gerektiği kanaatine varmış, bundan sonra yapılması gerekenleri bir plan dâhilinde Berlin'deki ikinci toplantıda şöyle sıralamıştır: Önce Osmanlı

22 PA-AA, Konstantinopol 394, Berlin, den 25 Januar 1918.

23 PA-AA, Konstantinopol 394, Berlin, den 25 Januar 1918.

24 PA-AA, Konstantinopol 394, Berlin, den 25 Januar 1918.

Yahudileri ile ilgilenen Almanya'daki bütün Siyonist gruplar "tek bir çatı" etrafında organize edilecekti. İkinci adım olarak Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan'daki Yahudi kuruluşlarının da onay vereceği bir program ortaya konulacaktı. Son olarak da bu programı uygulayacak ve merkezi İstanbul olacak bir "Yahudi Komitesi" oluşturulacaktı. İstanbul'daki komite, Berlin, Viyana, Budapeşte ve Sofya'daki "çatı Yahudi organizasyonları" ile sürekli ilişki halinde olacak ve Osmanlı Devleti'ndeki bütün Yahudilerin haklarını savunan bir statüye sahip olacaktı. İstanbul'daki komite özellikle de Filistin'de özel haklarla donatılmış bir Yahudi kolonisi için çaba harcayacaktı. Bu bir anlamda "özerklik" demektir. Ayrıca Yahudilerin dini liderleri de Kudüs'e taşınmıyordu. Bunların olabilmesi için önce Yahudi toplumu kendi statüleri konusunda aralarında bir anlaşmaya varmalıydılar. Sonra Osmanlı hükümeti ile müzakere yapılabilirdi<sup>25</sup>.

Osmanlı Devleti'ndeki Yahudi okulları konusunda ise Karasso'nun gelecekle ilgili planları şu şekildeydi: Yahudi okullarında İbranice mutlaka öğretilmeliydi. Okullardaki yönetim Yahudilerin ellerinde olacaktı. Fakat Osmanlı yetkilileri bu okulları kontrol etme hakkına sahip olacaklardı. Karasso, genel anlamda Osmanlı Yahudileri için siyasi hak taleplerinin devam etmesi gerektiğini, ancak bu hak taleplerini Filistin'deki koloni kurma çalışmalarıyla karıştırılmaması gerektiği açıklamasına yapmıştı. O Osmanlı Devleti ile Yahudiler arasındaki müzakereleri komplike olmaktan çıkarıp basitleştirmek istiyordu. Bunun için de siyasi problemler ile Finans meselelerini mümkün mertebe ayrı başlıklar halinde ele almak gerekiyordu.

Karaso'nun Alman Siyonistlerine sunmuş olduğu bu program üzerinde anlaşma sağlanmıştı. Ancak bu toplantılara katılan Yahudi temsilciler bir noktaya dikkat çekmişlerdi. O da Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin Siyonizm ile ilgili yaptıkları açıklamalardan sonra İtilaf Devletleri'ndeki Yahudilerin beklentilerinin yükselmiş olmasıydı. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin yukarıdaki program çerçevesinde atacağı adımların bu Yahudileri tatmin edip etmeyeceği şüpheliydi. Toplantıda bulunan Yahudi temsilcileri Karasso'dan, Talat Paşa'nın dikkatinin bu noktaya çekilmesini istemişlerdi. Bunun üzerine Karasso, dünyadaki yeni gelişmelerin, Osmanlı Devleti ile Siyonistler arasında müzakere zemini hazırladığını ve bu süreci hızlandırmak için Osmanlı hükümeti nezdinde elinden geleni yapacağını tekrarlamıştı<sup>26</sup>.

25 PA-AA, Konstantinopel 394, Berlin, den 25 Januar 1918.

26 PA-AA, Konstantinopel 394, Berlin, den 25 Januar 1918.

Karasu'nun belirlediği programın içeriği ile ilgili olarak, Alman Siyonizm'inin önemli isimlerinden biri olan Rabbiner Horovicz, İstanbul'da İttihat ve Terakki'nin önemli isimlerinden olan Mithat Şükrü Bey ile görüşmüştür. Bu görüşmenin tutanaklarından bir nüsha da İstanbul'daki Alman Büyükelçisine gönderilmişti<sup>27</sup>. Alman Büyükelçisi Bernstorff, bir gün sonra, 23 Şubat 1918'de gelişmelerden kendisinin haberdar edilmesinden duyduğu memnuniyeti ifade ederek, Siyonizm davasının takipçisi olduğunu ifade ediyordu<sup>28</sup>. Böylece Bernstorff'un İstanbul'daki Siyonizm ile ilgili görüşmelerin odağında yer aldığı bir kez daha teyit edilmiş oluyordu.

Bir başka Alman Siyonisti, Dr. Alfred Herzog, yine Büyükelçi Bernstorff'un destekleriyle Şubat–Mart–Nisan 1918 aylarında İstanbul'da Talat Paşa ve Karasso ile sık sık bir araya geliyordu. Bu görüşmelerin konusunu, Filistin'deki Yahudi kolonisinin ve genel olarak Osmanlı Yahudilerinin hukuki statülerini iyileştirecek ve Karasso'nun Berlin görüşmelerinde çerçevesini çizdiği temelde bir anlaşma yapmak oluşturuyordu. Nihayet Alman Siyonistlerinin temsilcileri ile Osmanlı hükümetinin temsilcilerinin 18 Haziran 1918'de bir araya gelmeleri konusunda bir mutabakat sağlanmıştı. Ancak 9 Haziran 1918 tarihinde Alman Dışişleri Bakanı Kühlmann'ın, İstanbul'daki Alman Büyükelçisine çektiği bir telgrafta, görüşmeler için İstanbul'a gelecek olan Alman Siyonist hareketinin temsilcilerinin pasaportlarında bir sorun çıktığı için 18 Haziran'da İstanbul'da olamayacakları ve görüşmelerin temmuz ayına ertelenmesinin uygun olacağı belirtiliyordu<sup>29</sup>.

Muhtemelen Alman Siyonistleri, Osmanlı hükümeti ile müzakere edecek konularda kendi aralarında anlaşamamışlar ve bir anlaşma zemini oluşturana kadar zaman kazanmaya çalışıyorlardı. Ayrıca bu yazışmalar Siyonizm'in Osmanlı Devleti'ndeki çıkarları için sadece Büyükelçi Bernstorff değil, Alman Dışişleri Bakanlığı'ndaki diplomatların da ellerinden gelen çabayı harcadıkları ve Siyonistlere yardımcı olduklarını göstermektedir.

Alman Siyonistlerinin Osmanlı Devleti'ndeki Yahudilerin siyasi ve sosyal haklarının daha da iyileştirilmesi için harcadıkları çabanın ekonomik alanda da sürdüğünü görmekteyiz. Nitekim merkezi Hamburg'da bulunan M.M.Warburg&Co. adını taşıyan bir şirket, İstanbul'daki Alman Büyükelçiliğine 12 Haziran 1918 tarihinde “çok gizli” ibareli bir yazı ile başvurarak, Alman Siyonistlerinden

27 PA-AA, Konstantinopol 394, Berlin, den 22 Februar 1918.

28 PA-AA, Konstantinopol 394, Konstantinopol, den 23. Februar 1918.

29 PA-AA, Konstantinopol 394, Berlin, den 9. Juni 1918.

Bernhard Kahn'nın görüşme talebinin kabul edilmesini ve Kahn'ın görüş ve düşüncelerine destek verilmesini isteniyordu. Zira Kahn, Hamburg'daki bu şirketin isteklerini Bernstorff'a aktarmakla görevliydi ve şirket bu istekleri önemli buluyordu<sup>30</sup>. Bu arada Osmanlı devlet yönetiminde önemli değişiklikler olmuştu. Sultan Mehmet Reşat'ın ölümü üzerine 3 Temmuz 1918'de Osmanlı tahtına VI. Mehmet Vahdeddin geçmişti. Yeni Padişah, Talat Paşa'yı yeniden Sadrazam olarak atadıktan sonra, ondan Araplara karşı barışçıl bir politika takip edilmesini istemişti. Ayrıca Cemal Paşa tarafından daha önce cezalandırılan çok sayıdaki Arap ileri gelenleri, Majesteleri Sultan affetmişti. Hatta Sultan Vahdeddin, Arapları kazanmak adına Şam'a bir ziyaret dahi düşünüyordu. Böyle bir ziyarete Talat Paşa'da eşlik edecekti<sup>31</sup>. Öyle anlaşılıyor ki, Osmanlı Devleti, Siyonistlerin Filistin'de yurt edinme çabalarına karşı, eskiden beri Araplara verdiği desteği daha güçlü hissettirmek istiyordu.

Daha önceden de belirttiğimiz gibi Osmanlı hükümeti ile Siyonistler arasında yapılan görüşmelerin her aşamasında Büyükelçi Bernstorff önemli bir rol oynuyordu. Nitekim Bernstorff, 20 Temmuz 1918'de Alman Şansölyesi Grafen von Hertling'e yazdığı uzunca bir raporunda (5 sayfa) Osmanlı Devleti'ne yönelik Siyonist faaliyetlerden detaylı bir şekilde bahsediyordu. Muhtemelen Alman şansölyesi Siyonistlerin Osmanlı hükümetinden beklentilerinin neden karşılık bulmadığını ve Yahudiler lehine yapılması gerekli görülen iyileştirmelerin yavaş gitmesinin nedenlerini büyükelçisine sormuş ve bu konuda Alman İmparatorluğu'nun üzerine düşen görevleri yerine getirip getirmediğini bilmek istiyordu. Büyükelçi Bernstorff verdiği cevapta, şayet kendisi İstanbul'da her fırsatta Talat Paşa, Karasso ve Hahambaşı ile görüşmeseydi, Siyonizm'in Osmanlı topraklarındaki nüfuz alanının bu seviyeye bile gelemeyeceğini ifade ediyordu. Hiç olmazsa Osmanlı hükümeti ile Siyonistler arasında müzakereler başlamış ve yavaşta olsa ilerliyordu. Bernstorff'a göre "*Türkiye'yi tanıyan herkes bilir ki, burada siyasi işlerin olgunlaşması ve meyve vermesi ancak sabırla ve inatla işlerin takip edilmesiyle mümkündür.*" Bernstorff'a göre şu aşamada Talat Paşa'nın Siyonist beklentiler ile ilgili görüşlerinin netleşmesini beklemek gerekiyordu. Şayet kısa bir zamanda Talat Paşa'dan somut bir adım gelmezse, o zaman hükümetteki diğer üyeler üzerinde çalışmalar yapmak gerekecekti<sup>32</sup>.

30 M.M.Warburg&Co. adlı şirketin Osmanlı Devleti'ndeki talepleri hakkında geniş bilgi için bkz. Mustafa Çolak, *Komitenin Ruhu Talat Paşa*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018, s. 210 vd.

31 PA-AA, R13804, Bd. 19, Pera, 16. Juli 1918.

32 PA-AA, Konstantinopel 394, Pera, den 20. Juli 1918.

Bernstorff bu raporunda bir probleme daha dikkat çekiyordu; o da Yahudilerin Filistin’de bir Yahudi kolonisi kurulması ve Osmanlı Yahudilerine hangi ayrıcalıkları verilmesi gerektiği konusunda farklı düşüncelere sahip olmalarıydı. Bu noktada örnek olarak Bernstorff “Filistin Kulübü”nün raporunu vermektedir. Bernstorff’a göre, Filistin Kulübü’nün raporu okunduğunda, Yahudilerin Filistin’deki çalışmaları ve “Filistin’deki Yahudi Kolonisi” kavramları sanki gizlenmiş gibidir. Hâlbuki bu doğru değildi. Siyonizm Yahudilerin “milli Davası” idi ve Yahudiler bu yolla tekrar yurt edinmeyi düşünüyorlardı. Yahudiler şunu da iyi biliyorlardı; milletler önce “yurt” sahibi olurlar sonra kısa zamanda devletlerini kurarlardı. Yahudilerde de öyle olacaktı. Siyonizm’in zorluğu da tam bu noktadaydı. Zira Filistin’deki Araplar ve Türkler, şayet Siyonizm başarıya ulaşırsa bu topraklardan atılacaklarını düşünüyorlardı. Bernstorff’a göre böyle bir durumun insanlık için faydalı mı yoksa zararlı mı olacağı tartışma konusuydu. Dolayısıyla Filistin bölgesinde mülklerini korumaya çalışan Türkler ve Araplar bu yüzden suçlanamazlardı. Çünkü onlar Siyonizm için topraklarını terk etmek istemiyorlardı.

Ayrıca bir de aşırı dindar Yahudiler grubu vardı. Zira bu grup Yahudiliği bir “dini cemaat” olarak ve Filistin’e göç etmeyi dini bir görev olarak görüyordu. Bunlar devlet istemiyorlardı. Sadece o topraklara yerleşip dini vecibelerini yerine getirmeyi istiyorlardı. Hâlbuki Siyonistlerin geneli bağımsız bir Yahudi devleti peşindeydiler ve Siyonistler dinlere karşı eşit mesafede duruyorlardı. Bu açıdan bakıldığında Siyonistlerin din algısı, Protestanların din algısına benzemektedir. Dolayısıyla Filistin’deki Türkler ve Araplar, aşırı dindar Yahudileri, kendileri için tehlikeli görmüyorlardı. Zira onlar devlet ve toprak istemiyorlardı. Sadece kendi topraklarında ibadet etmek istiyorlardı. Onun için bölgede Türkler ve Araplar, Aşırı dindar Yahudilerden rahatsız olmamaktalar, fakat Siyonistlerden ve onların hedeflerinden rahatsız olmaktadır. Bu çerçevede bakıldığında Bernstorff, sadece Siyonist amaçlar taşıyan örgütlerin Osmanlı hükümeti ile müzakereler yürütmesinin yanlış olduğunu ifade ediyordu<sup>33</sup>.

Bernstorff göre, Siyonist örgütlerin Osmanlı Devleti ile olan görüşmelerinin şimdiye kadar bir sonuca ulaşamamasının diğer önemli bir nedeni ise İngiltere’nin ikiyüzlü politikalarıydı. Bu bağlamda İngiliz Dışişleri Bakanlığı’nın son açıklaması önemliydi. Bu açıklamada İngiltere’nin Siyonistlere verdiği sözün arkasında durmayacağı anlamını çıkartmak mümkündü. Öyle görünüyor ki, Siyonistleri harekete geçiren İngiltere, aynı Siyonistlerden korkmaya başlamıştı. İngiliz Bakan

33 PA-AA, Konstantinopel 394, Pera, den 20. Juli 1918.

Yahudilerin, Filistin'deki diğer halklar ile beraber yaşamak zorunda olduklarını ifade ediyordu. Bu açıklama Balfour'un Yahudilere vermiş olduğu sözlerden farklı bir anlam ifade ediyordu. Zira Balfour Yahudilerin "Milli Evi" için söz vermişti. Bernstorff'a göre, Arapların Siyonizme karşı göstermiş oldukları güçlü tepki İngilizleri yeniden düşünmeye sevk etmişti. Ayrıca Siyonizm, Araplar ile Türklerin yeniden birbirine yakınlaşmasını da sağlamıştı. Fakat bu Arap-Türk yakınlaşmasını Osmanlı hükümetinin gereği gibi değerlendirebileceğinden Bernstorff'un endişeleri bulunmaktaydı. Bernstorff'a göre, Osmanlı hükümeti Arapları ve Siyonistleri birbirinin rakibi olarak görmektedir. Dolayısıyla Osmanlı hükümeti bunlardan hangisini politikaları açısından faydalı bulacaksa, onunla yoluna devam edecek gibi bir politika takip edecektir<sup>34</sup>.

Bernstorff'a göre bazı Siyonistlerin düşündüğü gibi, problem sadece Arap mülklerine ve topraklarına yüksek fiyatlar verilerek çözülemezdi. Mesele bu kadar basit değildi. Araplara çok paralar ödense bile Arap direnci kırlamayacaktı. Ayrıca Osmanlı hükümeti ikna edilmeliydi ve meselenin uluslar arası boyutu çözüme kavuşturulmalıydı. Mesele sadece finans meselesi olsaydı, Siyonistler şimdiye "milli ordularını" bile kurabilirlerdi. Bernstorff'a göre "*Araplar parayı çok sevmelerine rağmen, oturdukları şehirlerden kolay vazgeçmeyeceklerdir*"<sup>35</sup>. Dolayısıyla Bernstorff, Filistin'e ancak siyasi amaç gütmeyen Yahudilerin göç etmesinin kolay olacağını düşünüyordu. Bu bağlamda Filistin'de bir devlet kurmak istemeyen dindar Yahudilere hem Osmanlı hükümeti hem de Araplar sıcak bakmaktaydılar. Zira Filistin topraklarının nüfusa ihtiyacı vardı<sup>36</sup>.

Bu arada farklı Yahudi delegasyonları ile Talat Paşa arasında süren görüşmeleri takip eden Alman Dışişleri Bakanlığı 12 Ağustos 1918'de bu görüşmelerden bir sonuç alınıp alınmadığını İstanbul'daki Büyükelçisine tekrar soruyordu. İstanbul'dan gelen cevapta, Siyonistler ile Osmanlı hükümeti arasında süren görüşmeler sonucu bir antlaşmaya varıldığı bildiriliyordu. Nitekim Siyonist delegasyonunda yer alan Bay Perlmutter, 13 Ağustos 1918'de İstanbul'dan ayrılmadan önce Talat Paşa ile görüştüğünü, Talat Paşa'nın kendisine Osmanlı Meclis-i Vükelasının son toplantısında Filistin'deki Yahudilere yönelik sınırlandırmaları tamamen kaldırdığını ifade ettiğini belirtiyordu. Yahudiler serbestçe Filistin'e göç edebilecek ve yerleşebileceklerdi. Filistin'e göç eden Yahudiler, o bölgede yaşayan halklarla

34 PA-AA, Konstantinopel 394, Pera, den 20. Juli 1918.

35 PA-AA, Konstantinopel 394, Pera, den 20. Juli 1918.

36 PA-AA, Konstantinopel 394, Pera, den 20. Juli 1918.

eşit haklara sahip olacaklardı. Yine Talat Paşa'nın bildirdiğine göre, Osmanlı hükümeti, yetkili valiye bu konudaki kesin talimatlarını vermişti<sup>37</sup>.

Talat Paşa, bu Meclis-i Vükela'nın yeni kararları ışığında, kısa zamanda özel bir komisyonun oluşturulup detaylı bir şekilde çalışmaya başlayacağını ifade ediyordu. Bu komisyon kararların uygulanması ile ilgili projesini sunduktan sonra Talat Paşa, tekrar Yahudi delegasyonları ile müzakerelere devam edecekti<sup>38</sup>. Öyle anlaşılıyor ki Talat Paşa konuyu tekrar bir komisyona havale ederek zaman kazanmaya çalışıyordu.

Her ne kadar Perlmutter, Talat Paşa'nın Filistin'de kurulacak olan "Yahudi Merkezi"ni onayladığını belirtmiş olsa da bu konunun problem olmaya devam ettiğini, Siyonistlerin iç yazışmalarından görmekteyiz. Zira 17 Ağustos 1918'de, yani Perlmutter-Talat Paşa görüşmesinden yaklaşık beş gün sonra ve Perlmutter Viyana'da iken, Berlin'de bulunan von Rosenheim, İstanbul'daki Alman Büyükelçiliği'ne bir telgraf çekmişti. Bu telgrafta, Filistin'de kurulması düşünülen "Yahudi Merkezi"nin, Osmanlı hükümetinin tasarladığı şeklinin, Alman Siyonistlerce olumlu karşılanmadığı bildiriliyordu. Zira Talat Paşa daha önce Perlmutter'e Yahudi Merkezi'nin Osmanlı Devleti'ne bağlı olması gerektiğini söylemişti. Bu durum Siyonistleri rahatsız etmişti. Rosenheim bu telgrafında, Berlinli bir Siyonist olan Jacobson'un, bu durumu düzeltmek ve Bernstorff ile görüşmek üzere İstanbul'a hareket ettiğini yazıyordu. Jacobson'a göre, "Yahudi Merkezi"nin Osmanlı hükümetinin kontrolünde olması, mevcut duruma göre, merkezin uluslararası güçler tarafından kullanılmasını beraberinde getirecektir. Zira Osmanlı Devleti mevcut haliyle uluslararası güçler karşısında kendini yeterince koruyamıyordu. Bu durumun doğuracağı sonuçları Siyonistlerin kabul etmesi mümkün değildi. Onun için Osmanlı hükümeti ile kısa zamanda uzlaşmak gerekiyordu. Böyle bir anlaşma için gerekirse "merkez" kelimesi metinden de çıkartılabilirdi<sup>39</sup>.

Rosenheim'in bu telgrafı, bir gün sonra 18 Ağustos 1918 tarihinde Bernstorff tarafından Viyana'da bulunan Perlmutter'e iletilmiştir<sup>40</sup>. Perlmutter'in Viyana'dan Bernstorff'a 20 Ağustos 1918'de yazdığı mektup da Siyonist delegasyonu ile Talat Paşa arasındaki anlaşmazlığın detayları ortaya çıkıyordu. Buna göre, Perlmutter

37 PA-AA, Konstantinopol 394, Konstantinopol, den 12.August 1918.

38 PA-AA, Konstantinopol 394, Konstantinopol, den 12.August 1918.

39 PA-AA, Konstantinopol 394, Berlin, den 17.August 1918.

40 PA-AA, Konstantinopol 394, Pera, den 18.August 1918.

ile Talat Paşa'nın üzerinde anlaşmışları ve Osmanlı hükümetinin Yahudilerle ilgili yapacağı resmî açıklamanın orijinal metninde “le centre juif religieux et national en Palestine” (Filistin Milli ve Dini Yahudi Merkezi) tanımlaması yer alıyordu. Fakat daha sonra Talat Paşa bu ifadeyi değiştirerek “le centre juif religieux en Palestine” (Filistin Yahudi Dini Merkezi) haline getirmişti. Yani Talat Paşa Yahudi Merkezi'ndeki “millî” kavramını kaldırmıştı. Perlmutter'e göre bu köklü bir değişimdi ve hem kendisinin hem de Yahudi delegasyonundaki diğer üyelerinin bundan haberi yoktu. Bu değişim ancak, Yahudi delegasyonundaki bütün üyelerin onayı alındıktan sonra kabul edilebilirdi<sup>41</sup>.

Talat Paşa'nın Filistin topraklarında kurulacak olan Yahudi merkezinin isminde “millî” kelimesini çıkartması önemli bir ayrıntı idi. Zira “millî” kavramının kullanılması, ileride kurulması düşünülen bağımsız Yahudi devletinin ilk önemli adımı olarak görülüyordu. Hâlbuki Talat Paşa, Yahudilerin her halükârda Osmanlı himayesinde kalmaları konusunda ısrar ediyordu. Doğal olarak Osmanlı Devleti'nde toprak koparılmasına karşı çıkıyordu. Filistin bölgesini iyi tanıyan ve orada 4. Ordu komutanlığı yapmış olan Cemal Paşa'da, Talat Paşa gibi düşünüyordu. Hiçbir zaman Antisemitist olmadığını belirten Cemal Paşa, Siyonistlerin Filistin bölgesinde “millî” bir devlet kurmalarına açık bir şekilde karşı olduğunu ifade ediyordu. Bir kere mevcut askeri durum böyle bir devleti imkânsız kılıyordu<sup>42</sup>. Zira Osmanlı Devleti yavaş yavaş bölgeyi terk etmek zorunda kalabilirdi. Nitekim öylede olmuştur.

Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivi'ndeki konu ile ilgili belgelerden anlaşıldığına göre, Alman Siyonistlerinin, Alman hükümetinden aldıkları destekle Talat Paşa ile olan görüşmelerini, Talat Paşa hükümetinin son günlerine kadar devam ettirmişlerdir. Şöyle ki Alman Dışişleri Bakanlığı'ndan, Bernstorff'a 5 Eylül 1918'de çekilen bir telgrafta, Almanya'daki “Yahudi Yardımlaşma Derneği”nin Ekim'de toplanması planlanan “Komisyon Toplantısına” katılıp katılmayacağı konusunda karar vermediği bildiriliyordu. Ancak Alman hükümeti tarafından davet edilirse katılmalarının söz konusu olabileceği ifade ediliyordu. Bu konuda Bernstorff'un görüşü isteniyordu<sup>43</sup>.

Bu telgrafta İstanbul'daki Alman Büyükelçiliğinden Waldburg imzası ile 17 Eylül 1918'de gelen cevapta, Talat Paşa'nın Alman Büyükelçiliği'nin devreye

41 PA-AA, Konstantinopel 394, Wien, den 20. August 1918.

42 PA-AA, R13802, Bd. 17, Pera, den 21. August 1917.

43 PA-AA, Konstantinopel 394, Berlin, den 5. September 1918.



girmesiyle Alman Yahudi Yardımlaşma Derneği ile müzakerelerde bulunmayı ve bir araya gelmeyi kabul ettiği belirtiliyordu. Yoksa Osmanlı Devleti Siyonistlerin amaçlarından ve hedeflerinden hoşnut olmadığı bilinen bir gerçektir. Hatta Osmanlıda Siyonistler düşman olarak görülüyorlardı. Dolayısıyla Waldburg her ne kadar Alman Yahudi yardımlaşma Derneği'nin müzakereleri yürütmesi bir başarı sayılsa da bu müzakereler Siyonistlerin istediği hedeflere ulaşması ile sonuçlanmayacaktır. Dolayısıyla Waldburg, Eylül'de toplanması planlanan "Komisyon Toplantısı"na Almanya'nın mesafeli durmasını istemekteydi. Zira bu toplantıya Osmanlı Devleti de pek olumlu bakmamaktaydı<sup>44</sup>.

Eylül de toplanılmasına karar verilen Komisyon, hiçbir zaman yapılamadı. Zira Eylül 1918 ayı içindeki askeri gelişmeler sonucu hem savaşı İtilafa Devletleri'nin kazandığı netleşecek, hem de Osmanlı ordusu Filistin-Suriye bölgesini boşaltarak Halep'in Kuzeyine kadar çekilecektir. Dolayısıyla artık Filistin bölgesi tamamen İngiliz kontrolündeydi. Ayrıca bu gelişmeler sonucunda Talat Paşa hükümeti de 8 Ekim 1918'de istifa etmişti.

### **Sonuç**

Alman Siyonistleri Osmanlı Devleti ile olan görüşmelerin başından sonuna kadar, ısrarla Filistin'de bir "Milli Yahudi Yurdu" kurulmasını talep etmişlerdir. Sadrazam Talat Paşa ise her seferinde "milli" kelimesine karşı çıkmış ve bunun bağımsızlıkla sonuçlanabileceğine dikkat çekerek, Siyonistlerin bu yöndeki taleplerini ret etmiştir. Fakat bu reddi diplomatik yollarla yapmıştır. Zira Talat Paşa Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden şekillenecek olan bir dünyada Yahudilerin desteğinden mahrum kalmak istememiştir. Onun için de işi sürekli komisyonlara havale ederek zaman kazanma yoluna gitmiştir.

Bu nedenle Aralık 1917'de başlayan görüşmelerden, Talat Paşa hükümetinin istifa ettiği 8 Ekim 1918'e kadar, Osmanlı Devleti'nin Alman Siyonistleri ile yaptığı görüşmelerde herhangi somut bir sonuç alınamamıştı. Osmanlı hükümeti ile Alman Siyonistleri arasındaki müzakerelerde bir sonuç alınamamasının iki önemli nedeni vardı: Birincisi Almanya'daki Siyonist derneklerin bir "çatı dernek" oluşturamamalarıydı. Bu durumda her Yahudi derneği farklı talepler ile Osmanlı hükümetinin karşısına çıkıyordu. Talat Paşa bu durumu gerekçe göstererek, Siyonistlerin taleplerini sürüncemede bırakıyordu. Osmanlı Devleti'nin Siyonist politikalarına karşı yapmak istediği de esasında buydu. Zira yukarıda da belirttiğimiz

44 PA-AA, Konstantinopol 394, Pera, den 17. September 1918.

gibi Talat Paşa işi sürekli komisyonlara havale ederek, başarılı bir diplomasi ile Siyonistleri sürekli oyalamıştır.

Osmanlı hükümeti ile Alman Siyonistleri arasındaki müzakerelerde bir sonuç alınamamasının ikinci nedeni ise Filistin Cephesi'ndeki askeri durumla ilgili olmuştur. Zira 1917 yılının başlarından itibaren bu cephedeki gelişmeler Osmanlı Devleti'nin aleyhine gelişmeye başlamış ve neticede Osmanlı orduları Halep'in Kuzey'ine çekilmek zorunda kalmıştır.

Öte yandan başarılı bir devrim gerçekleştirmiş olan Rus Bolşevikleri, Birinci Dünya Savaşı sürecinde imzalanmış olan gizli antlaşmaları kamuoyuna açıklayınca görüldü ki, İngiltere Balfour deklarasyonu ile Filistin'de Yahudilere söz vermiş olduğu toprakların aynısını Araplara da vaat etmiştir. Dolayısıyla İngilizlerin Araplara ve Yahudilere yönelik ikiyüzlü politikaları açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Aslında Talat Paşa, İngiltere'nin Şerif Hüseyin'e ve Yahudilere aynı sözleri verdiğini Aralık 1917'de Alman Siyonistlerine söylemişti. Fakat Yahudiler "Milli Yurt" hedeflerinde o kadar ısrarcıydılar ki, bu paradoksal durumu uzun vadede çözeceklerini düşünüyorlardı. Nitekim Siyonistler hedeflerine ulaşmış ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında İsrail devletini kurmayı başarmışlardır.

## **Kaynaklar**

### **Arşiv**

Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nde (Politisches Archiv des Auswärtiges Amt-PA-AA)

PA-AA, Konstantinopel 394, Konstantinopel, im Dezember 1917.

PA-AA, Konstantinopel 394, Berlin, den 25. Januar 1918.

PA-AA, Konstantinopel 394, Berlin, den 22. Februar 1918.

PA-AA, Konstantinopel 394, Konstantinopel, den 23. Februar 1918.

PA-AA, Konstantinopel 394, Berlin, den 9. Juni 1918.

PA-AA, Konstantinopel 394, Pera, den 20. Juli 1918.

PA-AA, Konstantinopel 394, Konstantinopel, den 12. August 1918.

PA-AA, Konstantinopel 394, Berlin, den 17. August 1918.

PA-AA, Konstantinopel 394, Pera, den 18. August 1918.

PA-AA, Konstantinopel 394, Wien, den 20. August 1918.

PA-AA, Konstantinopel 394, Berlin, den 5. September 1918.

PA-AA, Konstantinopel 394, Pera, den 17. September 1918.

PA-AA, R13802, Bd. 17, Pera, den 21. August 1917.

PA-AA, R13804, Bd. 19, Pera, 16. Juli 1918.

### **Telif Eserler**

Best, Antony-Hanhimäki, Jussi M.- Maiolo, Joseph A. ..., *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, çev. Taciser Ulaş Belge, Siyasal Kitabevi, Ankara 2012.

Çolak, Mustafa, *Komitenin Ruhu Talat Paşa*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2018.

Dumont, Paul, *Osmanlılık, Ulusçu Akımlar ve Masonluk* çev. Ali Berkay, Yapı Kredi Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 2014.

Koloğlu, Orhan *İttihatçılar ve Masonlar*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2012.

Lacovella, Angelo *Gönye ve Hilal. İttihat-Terakki ve Masonluk*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 2005.

Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-2012)*, Der Yayınları (9. Baskı), İstanbul 2013.

